

tuinjournaal

Verlangen naar
beslotenheid

Pagina 10 en 11

Oase van kleur in
Roermond

Pagina 12 en 13

Monumentaal groen
in Cuijk

Pagina 18 en 19

Kloosterburen: zorg
voor de toekomst

Pagina 20 en 21

Van klooster naar
stadswijk

Pagina 24 en 25

thema
klooster-
tuinen

MAART 2016 - JAARGANG 33 - NUMMER 1

1

Kloostertuinen

TUIN NEDER
LANDSE
STICHTING

De Tuinerie in Kolham, tuin nr. 7 in de Open Tuinen Gids 2016.

Landgoed Philippusfenne in Kollum, tuin nr. 39 in de Open Tuinen Gids 2016.

De Carishof in Klimmen, tuin nr. 307 in de Open Tuinen Gids 2016.

De Nederlandse Tuinenstichting, opgericht in 1980, streeft naar het behoud van tuinen en parken die van belang zijn door vormgeving, beplanting, cultuurhistorisch karakter en ligging. De NTs voert hiertoe onderzoeken uit en geeft adviezen aan eigenaren, beheerders en overheden over planontwikkeling, herstel, beheer en aanpassingen.

Met hun financiële bijdrage ondersteunen onze donateurs de doelstelling van de Tuinenstichting: het beschermen van waardevol tuinhistorisch erfgoed. De NTs organiseert voor donateurs cursussen, excursies en inleidingen over aspecten van de tuinkunst, tuincultuur en tuin- en landschapsarchitectuur.

Donateurs ontvangen vier keer per jaar het Tuinjournaal en in maart de Open Tuinen Gids met een tuinpas waarmee de NTs-tuinen op de aangegeven data gratis te bezoeken zijn.

Meer informatie over de Nederlandse Tuinenstichting en haar activiteiten?

Bezoek de website: www.tuinenstichting.nl;

volg de Tuinenstichting op Twitter, of 'like' de

Tuinenstichtingpagina op Facebook.

De jaarlijkse donatie voor particulieren bedraagt minimaal € 47,-, buitenland € 50,-; 5-jaars lidmaatschap € 188,-, dus 1 jaar gratis (buitenland € 200,-); 1 jaar junior/student € 30,- (kopie legitimatie meesturen). Het donateurschap geldt per kalenderjaar en wordt automatisch verlengd, tenzij de donateur opzegt vóór 1 november van het lopende jaar. Daarnaast kent de NTs geschenk- en bedrijfsdonateurschappen. Bij het bureau is informatie te verkrijgen over het doen van schenkingen en legaten.

Voorwoord

De kwetsbaarheid van tuinen en parken

De kwetsbaarheid van tuinen en parken is al 35 jaar lang de reden van bestaan van de Nederlandse Tuinenstichting. Hoe veel er ook bereikt is, altijd zullen we met iedereen die ruimte, tuinen, parken, bomen, planten, groene cultuur, biodiversiteit en gezondheid een warm hart toedraagt alert moeten blijven. Altijd zijn er weer nieuwe dingen die 'ons groen' bedreigen.

Voor het gebouwde monumentale erfgoed bestonden er al uitvoeringsrichtlijnen voor onderhoud en restauratie van monumenten. Bijvoorbeeld voor molens, houtconstructies, betonrestauratie, metselwerk enzovoorts.

Het afgelopen jaar is door een werkgroep van hoveniers, opdrachtgevers en andere partijen uit de groenerfgoedwereld een uitvoeringsrichtlijn opgesteld.

Aan de hand van de beschrijving in deze richtlijn kan de opdrachtgever (of zijn adviseur) aangeven op welke manier hovenierswerkzaamheden uitgevoerd moeten worden. De hovenier kan met verwijzing naar de uitvoeringsrichtlijn doelgerichter een offerte opstellen, en vindt talloze praktische aanwijzingen voor de uitvoering van het werk. Ook de NTs heeft hierover mogen meedenken en is tevreden dat het groene erfgoed nu evenveel aandacht krijgt als het rode (gebouwde) erfgoed. Het document is via internet te downloaden en interessant voor iedereen die met dit onderwerp in de praktijk te maken heeft.

De laatste jaren besteden bestuur en commissies elk jaar een dag om met elkaar te brainstormen over wat we binnen de NTs kunnen verbeteren. Wat we beter niet kunnen doen en wat juist wel. Een inspirerende dag.

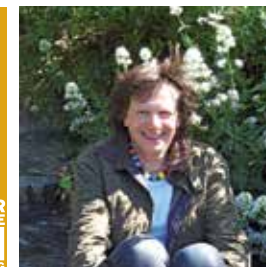
Veel discussie was er over welke specifieke maatschappelijke rol de NTs zou kunnen spelen in het huidige tijdsgewricht, met name wat groen erfgoed betreft, en hoe zij die rol op een goede manier kan invullen. Dit is wat de komende tijd verder uitgewerkt gaat worden en waar u zeker meer over hoort.

Wij wensen u voor 2016 veel plezier met alle mooie tuinen in de gids, met de boeiende excursies, met dit Tuinjournaal en bij de lancering van een studie en studiedag over de tuinarchitect Bergmans in het najaar. En ga toch ook eens kijken of meedoen op een locatie van het sociaal tuinieren. Het project dat zo succesvol blijkt te voldoen aan een behoefte in de samenleving.

En trek vooral aan de bel als er iets is met groen erfgoed bij u in de buurt, of als het u lastig wordt gemaakt uw tuin open te stellen. Natuurlijk horen wij ook graag mooie, positieve dingen, of ideeën voor zaken waarmee de NTs zich volgens u bezig moet houden.

Beline Geertsema

Voorzitter Nederlandse Tuinenstichting

Open Tuinen Gids 2016

Samen met dit Tuinjournaal ontvangt u onze Open Tuinen Gids 2016, met maar liefst 320 open tuinen. Thema dit jaar is 'Schaduwtuinen'. De gids opent met drie artikelen van eigenaren van kwekerijtuinen, gevolgd door een overzicht van tuinen van kwekerijen die de moeite van een bezoek waard zijn. Daarnaast bevat de gids meer dan zestig sfeerfoto's en een overzicht van alle open tuinen op datum met een kaart van Nederland waarop alle open tuinen zijn aangegeven.

Tuintuin nieuwe bedrijfsdonateur NTs

Tuintuin is een digitaal platform over tuinen. De website Tuintuin geeft professionals kosteloos een platform voor hun mooiste projecten. Inspiratie begint met beelden, een goede foto zegt meer dan duizend woorden. Tuinprofessionals en tuinbezitters kunnen op Tuintuin foto's delen van hun beste ideeën en projecten. 'Ontdek, verzamel en deel' is het motto van de website.

Ook in de tuinenwereld draait het helaas vaak om commerciële belangen. Tuintuin wil laten zien dat het ook anders kan: www.tuintuin.nl.

Tuin Madeira open voor donateurs

NTs-donateurs de heer en mevrouw Wijker-Scheltus hebben een mooie tuin op het prachtige tuinen- en bloemeneiland Madeira, waar ze een gedeelte van het jaar verblijven. NTs-donateurs kunnen hun grote tuin, gelegen bij Arco San Jorge, gratis bezoeken. Om een afspraak te maken, graag vooraf bellen: (00) 351 291 578 073.

Steun de NTs door over te stappen op periodiek schenken

Het in stand houden van bijzondere tuinen en parken is hard nodig, nu en in de toekomst. Het is heel eenvoudig om via een periodieke schenking tot bijna driemaal zoveel geld te doneren aan de Nederlandse Tuinenstichting, terwijl dit u niets extra's kost. Omdat de NTs is aangemerkt als culturele ANBI, krijgt de NTs met dezelfde netto gift meer dan het dubbele, door de belastingaftrek die de overheid mogelijk maakt.

In 2015 hebben tientallen donateurs de overstap naar periodiek schenken gemaakt. Wij bedanken hen zeer hartelijk. Zo waarborgen we samen de continuïteit van de NTs. Bent u nog niet overgestapt? Wij maken het makkelijk voor u; zie het formulier op onze website of neem contact met ons op via info@tuinenstichting.nl.

Versterking van het bestuur

De Nederlandse Tuinenstichting is in beweging. Voortdurend op zoek naar nieuwe wegen om op te komen voor het groene culturele erfgoed en daarnaast te blijven doen wat we al 35 jaar doen: mensen enthousiast maken voor bijzondere tuinen en parken in Nederland. Het bestuur is op zoek naar iemand die dat ook een uitdaging vindt en op den duur de voorzitter kan vervangen. Ook is er grote behoefte aan iemand binnen het bestuur die de pr van de Tuinenstichting een nieuwe 'boost' kan geven. Bent u geïnteresseerd? Dan kunt u contact opnemen met Beline Geertsema via beline@geertsema.demon.nl

Open tuinen met sneeuwkllokjes

De afgelopen maanden waren in het hele land tuinen en parken speciaal open voor publiek omdat de sneeuwkllokjes bloeien. De openstelling is een initiatief van de Nederlandse Tuinenstichting. De tuinen in het Noorden zijn in maart nog te bezoeken; zie onze website: www.tuinenstichting.nl.

Vrijwilligersdag 2016

Om de ongeveer 70 vrijwilligers van de NTs te bedanken, organiseert het bestuur jaarlijks de Vrijwilligersdag. Dit jaar vindt deze speciale dag plaats op 12 juni. In de loop van februari ontvangen alle vrijwilligers meer informatie hierover.

Heeft u interesse om u als vrijwilliger in te zetten voor de NTs, neem dan contact op via info@tuinenstichting.nl om te informeren naar de mogelijkheden.

Excursies 2016

De Excursiecommissie biedt donateurs dit jaar diverse bijzondere excursies, waaronder een zeer interessante buitenlandexcursie van 6-11 september naar Dessau (Duitsland) en omgeving, zie pagina 8 in dit Tuinjournaal voor meer informatie.

Houd de website en digitale nieuwsbrief van de NTs in de gaten voor de aankondigingen en de mogelijkheid tot inschrijven voor onze binnenlandse en buitenlandse excursies.

Digitaal archief artikelen

Tuinjournaal

Wist u dat u op onze website artikelen uit voorgaande Tuinjournaals (tot en met 2013) op trefwoord kunt opzoeken en downloaden? Dat scheelt een hoop geblader als u op zoek bent naar net dat ene artikel over bijvoorbeeld 'moestuinen' of 'heemparken'. Te vinden via: Publicaties/Tuinjournaals/Download Tuinjournaal artikelen.

Tuinjournaal zoekt redacteur

De redactie van het Tuinjournaal zoekt een nieuwe redacteur, die ons team van vrijwilligers wil versterken. Geïnteresseerden kunnen contact opnemen met hoofdredacteur Marian Lenshoek via marian@lenshoek.com.

NTS TUINENREIS - HISTORISCHE TUINEN IN SAKSEN-ANHALT

6-11 SEPTEMBER 2016

Diep in Duitsland, in de deelstaat Saksen-Anhalt bevinden zich ruim 40 historische tuinen. Onbetwist hoogtepunt vormt het *Gartenreich* Dessau-Wörlitz met zeven tuincomplexen: Europese tuincultuur van de hoogste orde.

Werelderfgoed

De bedenker en bouwer van dit groene paradijs was prins Leopold III, Friedrich Franz von Anhalt-Dessau (1740-1817). Als jongeman was hij in onder andere Frankrijk, Holland, Zwitserland en met name Engeland in contact gekomen met nieuwe ideeën omtrent landbouw, industrie en architectuur. Dit bracht hem ertoe om in zijn vorstendom allerlei vooruitstrevende hervormingen door te voeren. Ook op kunstgebied, zo liet hij het eerste landschapspark aanleggen op het vaste land van Europa. Zijn paleis in Wörlitz is het eerste classicistische gebouw in Duitsland.

Dit bijzondere complex van landschappen en tuinen van 'Vater Franz', zoals Leopold III bij zijn bevolking bekend stond, is pas na de Duitse

eenwording opnieuw in de aandacht gekomen. Lustoorden als Oranienbaum, Mosigkau en Luisium maken deel uit van het geheel. In 2000 kreeg dit unieke gebied met tal van meren, kanalen en landhuizen het UNESCO Werelderfgoed predicaat. Het is 'een uitstekend voorbeeld hoe filosofische principes van de Verlichting vertaald zijn in het landschap. Kunst, geestelijke vorming en het werkzame leven zijn er op een harmonische manier met elkaar verbonden', aldus Unesco.

Schatten

Naast dit fascinerende 'tuinenrijk' is er tijdens de reis ook aandacht voor andere culturele zaken. Zo bezoeken we op de heenweg het Schloss Wilhelmshöhe in Kassel, met zijn uitgebreide waterwerken en prachtige collectie Nederlandse schilderijen. De stad Maagdenburg met haar gotische dom staat op het programma, net als Dessau met de architectuur van het Bauhaus, de bekende opleiding voor beeldend kunstenaars, ambachtslieden en architecten die van 1919 tot 1932 toonaangevend was in Europa.

Rondleidingen door plaatselijke gidsen laten u uitgebreid kennismaken met deze schitterende streek en zijn schatten op gebied van natuur en cultuur. Op de heen- en terugweg naar Dessau-Wörlitz bezoeken we kleinere privétuinen en kwekerijen.

Deze bijzondere zesdaagse reis wordt georganiseerd in samenwerking met Garden Tours en namens de NTs begeleid door Beline Geertsema en Michiel Plomp. Er wordt overnacht in uitstekende viersterren hotels.

De prijs is € 995,- excl. uitgaven van persoonlijke aard, drankjes en één lunch. De toeslag voor een eenpersoonskamer bedraagt €110,-.

U kunt zich voor deze reis op de volgende manieren aanmelden:

- **boek direct via de link www.gardentours.nl/nts.**

- **vraag een aanmeldingsformulier aan bij Garden**

Tours: info@gardentours.nl of bel 088-0071300.

U kunt zich aanmelden voor 30 maart.

De deelnemerslijst wordt gemaakt op volgorde van binnenkomst.

Aanzicht Slot Oranienbaum.

Links: Pagode in de Engels-Chinese tuin.

Rechts: Het Rousseau-eiland in Dessau-Wörlitz.

Klooster Onze Lieve Vrouw ter Eem: tuin- en parkaanleg Otto Schulz bedreigd

Tekst: Ronald van Immerseel Fotografie: Helena Fongers

Het klooster Onze Lieve Vrouw ter Eem van de zustercongregatie van Onze Lieve Vrouwe van Amersfoort is in de jaren 1931-1933 gerealiseerd naar ontwerp van B.J. Koldewey (1895-1958) en H. Kroes (1864-1952). In 1933 wordt het complex, een van de grootste kloosterensembles van Nederland, met een klooster, een kapel en twee internaten, in gebruik genomen.

De stedenbouwkundige situering van het klooster is zorgvuldig gekozen op een beeldbepalende hooggelegen locatie aan de westelijke uitvalsweg van Amersfoort naar Utrecht. Bij de bouw wordt het omliggende terrein van 13 hectare bij het klooster betrokken. Vooral de voorzijde van het complex krijgt een beeldbepalende tuin- en parkaanleg die afgestemd is op de representatieve 142 meter brede voorgevel. Het ontwerp voor deze parkaanleg wordt gemaakt door de landschapsarchitect Rudolf Max Ahirn Otto Schulz (1868-1953). Essentieel in zijn ontwerp zijn de lange toegangsweg door een parklandschap, van belang om de gevel optimaal te benaderen en te beleven, en de samenhang met het eerder aangelegde aangrenzende Villapark Bergkwartier.

Weloverwogen compositie

Otto Schulz ontwierp in 1900 met A.P. Smits het Villapark Bergkwartier. Rond enkele lineaire assen (hoofdwegen die dwars op de hoogtelijnen liggen) wordt een sterk gebogen lanenpatroon aangelegd. De traditionalistische stedenbouwkundige opzet van het Bergkwartier en de architecturale opzet van het kloostercomplex vormen een weloverwogen stedenbouwkundige en ruimtelijke compositie. Zo wordt de beeldbepalende toren van de kloosterkapel in de as van de Prins Frederiklaan (een van deze lineaire assen) gebouwd. Deze as wordt voortgezet in de kloosterhof, de binnentuin achter de hoofdentree.

Monument verstoord

Het Klooster Onze Lieve Vrouw ter Eem met de bijhorende tuin- en parkaanleg is een rijksmonument en in 2000 in het monumentenregister ingeschreven als kloostercomplex. In 2007 is het 'Gezicht Amersfoort-Bergkwartier'

aangewezen als van rijkswege beschermd stadsgezicht. Tot dit beschermd gezicht behoort ook het klooster met zijn tuin- en parkaanleg.

De gemeente Amersfoort wil de doorstroming van het verkeer aan de westkant van Amersfoort verbeteren met de aanleg van de 'Westelijke ontsluiting'. De gemeenteraad heeft hierbij tracé 7B voorgesteld. Het ontwerpbestemmingsplan hiervoor lag tot 20 januari 2016 ter visie. Deze variant doorsnijdt het beschermd stadsgezicht, verstoort de samenhang tussen Bergkwartier en klooster in hoge mate en gaat ten koste van ruim 6.000 m² van de door Schulz ontworpen tuin- en parkaanleg aan de voorzijde van het klooster. Een derde van de lengte van de toegangsweg verdwijnt, evenals het door Koldewey ontworpen rijksmonumentale toegangshek. De eigenaar heeft inmiddels in een zienswijze op het ontwerpbestemmingsplan haar bezwaren kenbaar gemaakt.

Voor lichaam en geest

Kloosters zijn bijzondere instituten. Opgericht om in toewijding aan God te kunnen leven, teruggetrokken van de zondige buitenwereld. Om het lichaam voor het dagelijkse leven wel te kunnen voeden, werd zelfvoorziening een voorwaarde. Uitgebreide landerijen en tuinen bij kloosters waren dan ook geen uitzondering.

Tekst en fotografie:
Éva Kovács

De tuinen waren bloemrijk, maar niet als siertuin bedoeld. De geurige bloemen dienden voor het versieren van de ruimtes. De kruiden, veel met medicinale eigenschappen, dienden als voedsel en voor genezing. Omdat de monniken de uit vroegere tijden bewaarde schriften konden lezen en ook de nodige kruiden kweekten, bouwden ze een redelijke geneeskundige kennis op. Ondanks de afzondering van de buitenwereld, ontwikkelden de kloosters zich vaak in hun gebied tot medische en intellectuele centra.

De 99 van Karel de Grote

De vroegste documenten die zijn terug te vinden over de middeleeuwse kloosters stammen uit de regeringsperiode van Karel de Grote (742-814). Zijn heilige rijk omvatte de belangrijkste delen van Europa, inclusief Frankrijk en het huidige Duitsland. Omdat hij veel reisde, is een reglement, het 'Capitulare de villis', verschenen waarin het 'huishouden' van de diverse vorstelijke verblijven wordt voorgeschreven. Dit document is tussen 771 en 800 samengesteld en bevat ook een lijst van 99 planten, die in alle tuinen van Karel de Grote dienden te worden gekweekt. Het document bevat belangrijke informatie over tuinen en planten uit de vroege middeleeuwen.

Uit de analyse van dit document (verricht door de Engelse historicus Dr John H. Harvey in zijn boek 'Medieval Gardens' uit 1981) is gebleken dat de voorname tuinadviseurs van Karel de Grote belangrijke kloosterlingen waren en zodanig betrokken moesten zijn bij het samenstellen van de plantenlijst. Hier van kan worden afgeleid wat er in de kloostertuinen groeide. Op de eerste plaats van de lijst stond de lelie en op de tweede de roos, christelijke symbolen van respectievelijk Maria en het martelaarschap. De lijst bevat verder kruiden, medicinale planten, groente, fruit, noten, verf- en vezelplanten, graan en bonen.

Prieuré d'Orsan

De betekenis van de kloosters is afgenomen en de overgebleven kloostertuinen zijn met de tijd geëvolueerd. De snijbloementuin is uitgebreid en niet meer alleen voor planten met symbolische betekenis. Hoe een middeleeuwse kloostertuin er precies uitzag, weten wij niet. Maar in 1991 is een prachtig project opgezet in hartje Frankrijk, dat een poging doet om het concept aan ons te laten zien. Twee jonge architecten, Sonia Lesot & Patrice Taravella hebben nieuw leven geblazen in de uit 1107 stammende abdij Priéure d'Orsan. Op en rondom de ruïnes is een complex van gebouwen en tuinen opgerezen. Het is geen museaal project, maar gebaseerd op de geest van de twaalfde eeuw. Alle symbolische betekenissen van het tijdperk zijn vertegenwoordigd. Elk tuindeel is op de twee doelen van een kloostertuin gericht; het voeden van het lichaam en het voeden van de geest.

Het hart van de tuin is de fontein met vier kanalen. Als bevoeiing voor de planten en als de vier eeuwige symbolen van het leven: water, vuur, lucht en aarde. Hier worden graan, groente en druiven geteeld. Voor brood en wijn als alledaags eten en drinken, maar ook als symbool voor het lichaam en bloed van Christus. Een rond doolhof, met wanden van leipruimen wijst op de moeilijke weg naar het paradijs. Het voedt tegelijkertijd en biedt troost met zijn kleuren. Alle delen refereren aan het kloosterleven, ook als het niet direct zichtbaar is. De tuin, sinds 1995 open voor bezoekers, is een belevenis. Men vindt er ook een restaurant en hotel.

Met de klok mee:

Van groen geknipte kloostergang.

Wijngaard.

Doolhof met nutsplanten.

Kloostertuinen in Nederland zijn beperkt toegankelijk voor bezoekers. De rust die ze uitstralen is meer dan welkom in onze lawaaierige, drukke en vaak bedreigende buitenwereld. De beslotenheid en afzondering die een kloostertuin biedt, is een concept dat wij in onze achtertuinen graag nastreven. En hoewel het zoeken van rust en bezinning in de nabijheid van het woonverblijf en de behoefte om daar bloemen te kweken veel verder terug gaat in de tijd dan de middeleeuwen, kan worden gesteld dat de kloostertuin een belangrijke rol heeft vervuld in de ontwikkeling van de huidige West-Europese tuincultuur.

Stadspark De Karthuis Roermond

thema
klooster-
tuinen

Omstreeks 1376 kwamen Karthuizer monniken vanuit Duitsland naar Roermond. De paters vestigden zich in het gasthuis dat behoorde bij de Bethlehemkapel. Door de jaren heen is dankzij grote schenkingen van vorsten en burgers het Karthuizerklooster gebouwd en uitgebreid. De zeer strenge leefregels van de Karthuizers maakten dat ze zoveel mogelijk afgescheiden van het wereldse leefden. Eeuwenlang heeft de kluzenaarsgemeenschap daarom rond het klooster extra gronden verworven zodat men ook een grote tuin, omgeven door hoge muren aan kon leggen.

Tekst en fotografie: Martin van het Erve

Toen de Karthuizers op het einde van de 18e eeuw uit Roermond werden verdreven, lieten zij een tuin achter die op dit moment nog steeds in de huidige vorm bestaat. Dat wil zeggen de buitenstructuur en een groot gedeelte van de hoge muren zijn onveranderd gebleven. Van 1840 tot 1960 werd de tuin gebruikt door het in het klooster gevestigde groot-seminarie van het bisdom Roermond. In de periode tussen 1960 en het verkrijgen van de tuin in 1984 door de stichting RURA, de plaatselijke historische (heemkunde) vereniging, heeft de tuin braak gelegen.

Serene rust en stilte

Na het verwerven van de tuin dankzij een overeenkomst met het bisdom Roermond, is er hard gewerkt aan de opzet tot herinrichting van de tuin, en omvorming tot het huidige stadspark De Karthuis. Door adviesbureau Brouwers is een plan ontwikkeld dat goed de historische monumentale ommuring met de sfeer van een voormalige kloostertuin combineert. Rechthoekige, bijna formele wandelpaden geflankeerd door rijen met bomen, die een tweetal gazons omzomen, zijn de basis van het ontwerp. Deze paden nodigen uit om rond te wandelen en in rust van de bomen en planten te genieten. Vooral de serene rust en stilte zijn een kernwaarde van het park.

Verandering en vernieuwing

Op 21 juni 1985 opende stadspark De Karthuis haar poorten. In 2002 werden de buitenmuren van de kruisgang aan de parkzijde geheel gerenoveerd en opnieuw gevoegd. De lindebomen waren wel wat erg groot geworden in verhouding tot de omvang van het park. Daarom werd in 1996 besloten om deze te kandelabereren. Sindsdien wordt dit elke vier à vijf jaren herhaald. In verband met de realisatie van woningbouw moest het park in 1996 haar parkeerplaats aan de Bethlehemstraat afstaan. Dat bood echter de mogelijkheid om op die plaats een fraaie, naar oude kloostertradities geplante, leiperenlaan te realiseren. In 2009 werd een gedeelte van het park, waar oorspronkelijk een rosarium was aangeplant, omgevormd tot een labyrint. Ontworpen door de heer Taken is het vooral gerealiseerd om kinderen een speelse gelegenheid te bieden om zich meer thuis te voelen in het park. Het is een geweldig succes gebleken, en na een aantal jaren zijn de taxushagen mooi dicht gegroeid en keurig in trapeziumvorm gesnoeid. Voor het oog van de kinderen lopen de herten van

Dolf Wong over de heesters.

Ook bomen kunnen ziek worden en in 2012 moest een kastanjeboom worden gerooid. Dankzij een bijdrage van een gulle gever kon een grote *Ginkgo biloba* terug worden geplaatst. Een grote kruidentuin werd in 2013 gerealiseerd en beplant met veel kruiden die ook door de monniken in de middeleeuwen gekweekt en gebruikt werden. Ook zijn in het park op diverse plaatsen mispelsbomen geplant. Dit zijn bomen die om hun vruchten vroeger in alle kloostertuinen te vinden waren.

En dan is in 2014 begonnen met het herbestraten van de paden. Een derde is uitgevoerd, de rest: de fasen 2 en 3 wachten op uitvoering tot daarvoor extra fondsen geworven zijn. In 2015 is de beplanting bij de ingang van het park onder handen genomen. De oude struiken en planten zijn verwijderd en er is voor meer dan € 25.000 aan nieuwe struiken, heesters en planten geplant. Het komende jaar moeten deze in lente en zomer een uitnodigende oase van kleur vormen, bij binnenkomst in het park.

Als bezoeker kunt u genieten van de rust, en wandelend over de paden, in verwondering opmerken, dat er zo'n mooi stukje groen in de stedelijke omgeving bestaat. Onze missie: rust en het kloosterkarakter bewaren, in de drukke stedelijke omgeving van onze mooie Roermondse binnenstad.

Literatuur:

Sporen van Roermondse Karthuizers, Stichting RURA, 1986.

Het Geheim van de Stilte, K. Pansters (red), 2009.

Kluzenaars in de stad, Birgit Dukers, 2012.

1: Bloeiende border langs de muur van de kloostercel.
2: Uitvoering van de eerste fase van nieuwe klinkerbestrating op het hoofdpad.
3: Hetzelfde pad, maar dan vanaf de andere kant.
4: Links de kruidentuin en rechts de 'witte' border.
5: De leiperenlaan in wording.

6: Beeld van Wim Rijvers 'Het Gesprek'. 7: De kruidentuin vol in bloei.

thema
klooster-
tuinen

Na de tachtigjarige oorlog, in 1648, vestigden de Franciscanen zich in het stadje Megen, ook wel Assisi aan de Maas genoemd. De ommuurde tuin was eeuwenlang een moestuin, die fruit en groenten leverde voor de bewoners. Het werk in de tuin werd voor het dalende aantal broeders te veel en zij zaaiden gras waar eerder groenten stonden. Vanaf 1995 maakt het gras plaats voor De Hof van Lof.

Tekst: Martje van den Bosch Fotografie: Willem Quist

Eén van de doelstellingen van de hof is het vastleggen en zichtbaar maken van een christelijke (volks)traditie waarin planten verwijzen naar geloof. Een andere de bewustwording van wat flora en andere natuurlijke elementen kunnen betekenen binnen een spirituele, religieuze en liturgische context: de lof verkondigen van God en de verhalen vertellen van mensen die God hebben gezocht. Een groep enthousiaste vrijwilligers onderhoudt de Hof van Lof.

Geloofstuin

De tuin is traditiegetrouw aangelegd in een kruisvorm. Twee hofpaden verdelen de tuin in de vorm van een kruis in vier grote rechthoekige vakken. De invulling is liturgisch gericht, een geloofstuin. Aanvankelijk op inspiratie van Tini Brugge, projectmedewerkster van de

Franciscaanse beweging, biologe en auteur van onder andere het boek 'Geheimen uit de kloostertuin' (Lannoo Ten Have, 2006). Met haar kennis van de symbolische betekenis van planten beplante zij één vak. Dat bleek al snel te klein voor de grote hoeveelheid planten met een symbolische verwijzing en een tweede vak volgde.

Liturgie en gedachtenis

De twee vakken bestaan uit verschillende borders. De liturgische border bevat planten rond het kerkelijk jaar. Dat blijkt uit de kleur, zoals paars voor de advent en rood voor Pinksteren. Sommige planten zijn symbolisch verbonden aan bepaalde gebeurtenissen. Zo zijn distels van oudsher een beeld van het lijden van Christus.

De gedachtenisborder is een border met vijftig verschillende planten. Iedere plant herinnert aan een persoon, die de moeite waard is om te blijven gedenken; vaak iemand die een belangrijke rol heeft gespeeld in de volksdevotie. Niet alleen planten die aan katholieken herinneren, maar

bijvoorbeeld ook aan de Perzische dichter Jalad ad-Din Rumi (1207-1273), een moslim die in dezelfde tijd leefde als Franciscus (1182-1226). Franciscus schreef het zonneliied en ter herinnering aan hem staan er verschillende zonnebloemen. Soms is de keuze voor een plant duidelijk door de naam, zoals bij de heilige Veronica van Jeruzalem: *Veronica spicata*. Bij de joods-nederlandse Etty Hillesum (1914-1943), bekend van haar dagboek in de periode van de holocaust, is de zilverkaars (was *Cimicifuga* en heet nu *Actaea*) gekozen, die symbool staat voor het licht in de duisternis dat zij voor velen was. Bij de Zwitserse protestantse theoloog Karl Barth (1886-1968) viel de keuze op *Liatris*: het geloof daalt neer van boven en deze plant bloeit van boven naar beneden. De border volgt de loop van het kalenderjaar.

Pluk- en themaborders

Per seizoen is er een plukborder voor het liturgische bloemschikken. Zo kan bij een kerkelijke feestdag de bloemversiering verwijzen naar die dag. Daarnaast zijn er vier themaborders waarin plaats is voor symbolen, verhalen, de bijbel en de kerkgeschiedenis.

Niet alles is gecultiveerd, er staan ook wilde bloemen. Een verzoek van Franciscus aan de tuinman: "Broeder tuinman, wees zo goed om de tuin niet alleen te bewerken voor het kweken van eetbare gewassen, maar laat ook stroken grond vrij. Spit deze niet om, opdat de struiken en bloemen daar hun eigen gang kunnen gaan, tot lof van de schepper." (Citaat uit 'Herinneringen aan Franciscus').

Met de klok mee:

De Hof van Lof. Fotografie: Jan Heijmans

Ricinus communis.

Amelanchier; het krentenboompje.

Detail van een border.

De vrijwilligersgroep.

Rondleidster An Rouw benadrukt het belang van de sfeer: "Het is een Franciscaanse tuin. Niet alleen door de aandacht voor Franciscus en zijn volgelingen Clara, ook door het open karakter en de gastvrijheid. We verkopen niets en vragen geen entree maar een vrijwillige bijdrage. Zo blijft het in de geest van Franciscus."

In de zomermaanden is de Hof van Lof te bezoeken. Je kunt kiezen voor rondleidingen of scharrelmiddagen. Voor het programma en de openingstijden: www.hofvanlof.nl.

Bron: tuingids Hof van Lof Megen.

Processiepark Sint Willebrord, rustplaats voor de geest

Centraal in het West-Brabantse dorpje Sint Willebrord ligt naast de kerk onder de oude bomen het Processiepark. Dit bijzondere dorpspark is in 2010 gerenoveerd naar ontwerp van landschapsarchitect Bert Voeten.

Tekst: Korneel Aschman Fotografie: Plancompagnons

Het processiepark als cultuurhistorisch object

De renovatie was een bijzonder project, omdat over het fenomeen processieparken zeer weinig is beschreven vanuit architectonisch en cultuurhistorisch oogpunt. Daarbij zijn de nog bestaande processieparken door veranderingen en afgenomen belangstelling slechts gemankeerd aanwezig, bijvoorbeeld in Handel en Roermond. In Nederland werden rond 1880 de eerste processieparken aangelegd. In eerste instantie omdat het nog verboden was processies te houden op de openbare weg. Uit veldonderzoek door Voeten blijkt de ligging in een parkbos kenmerkend, net als aanwezigheid van de Lourdes- of Mariagrot, minimaal één kruiswegroute en circa vier meter brede paden. De overgebleven processieparken hebben een bijzondere tuinhistorische waarde, omdat zij architectonisch een zeldzame vertolking zijn van het ooit ‘Rijke Roomse Leven’.

Van bedevaartsoord tot forensendorp

Sint Willebrord werd de naam voor het gehucht 't Heike, toen dit in 1840 een eigen parochie werd met een complex van kerk, klooster en school. Vanaf 1885 werd de kerk een filiaalbedevaartplaats van Lourdes, met een eenvoudig processiepark rond een Lourdesgrot. Vanwege de toestroom aan pelgrims is in 1925 een nieuwe kerk gebouwd, met het silhouet van de Basiliek van Lourdes. Het jaar daarop werd ten westen van de kerk, de frontzijde, een nieuw processiepark aangelegd in een half cirkelvormig parkbos. De veertien staties van de kruisweg kregen een plaats langs het slingerende binnepad (zie luchtfoto). Door de vorm van het pad kregen op een relatief klein oppervlak alle staties voldoende ruimte en liepen de bedevaartgangers elkaar niet voortdurend in de weg. Later is het noordelijk deel van het slingerpad opgeofferd voor uitbreiding van de begraafplaats. Het deel van de kruisweg met de staties bleef intact

tot in de jaren zestig. Daarna zijn de staties en andere beelden merendeels verwijderd vanwege vandalisme en betonrot.

Vanaf 1981 is de gemeente eigenaar van het park. Zij liet het park vereenvoudigd herinrichten. Enkele jaren daarna is een zuidelijk deel van het park ingericht als parkeerplaats en werd het verzorgingshuis naast de kerk flink uitgebreid. Rond 2010 wilde de gemeente Rucphen de vervaagde parklocatie renoveren als dorpspark voor Sint Willebrord, waarbij de kerkelijke en cultuurhistorische waarden leidend zouden zijn.

Gerenoveerd Processiepark als rustpunt

Voor de renovatie van het Processiepark is daarom de gewenste functie van dorpspark ingepast in de nog bestaande beplantingsopzet uit de jaren twintig en de herstelde, historische padenstructuur waarlangs nieuw vervaardigde staties zijn geplaatst. Het slingerende contemplatiepad is ook in het actuele park een aanleiding tot bezinning. In het drukke dorpshart van Sint Willebrord is het Processiepark weer een rustplaats voor de geest.

Artikel op basis van de presentatie door ir. Bert Voeten BNT over het herstelplan, voor de Vakgroep Groen Erfgoed.

Een altaarsteen op het terras

Binnentuin voormalig Andreasklooster Utrecht

Tekst en fotografie: Korneel Aschman

In het Utrechtse centrum, midden in een vroegere volksbuurt, staat tussen de Oudegracht en de Springweg het appartementencomplex van het voormalige Andreasklooster. Aan de Springweg is de hoge neogotische voorgevel beeldbepalend. Het complex omzoomt een binnenterrein met langs de rand kleine privétuinen en centraal een gezamenlijke tuin voor de 49 appartementen. De sfeer in zo'n binnentuin is kenmerkend; een kleine oase, waarin de vervaagde stadsgeluiden de stilte benadrukken. Wie goed kijkt, ziet daarbij verschillende onderdelen die herinneren aan de achtergrond als klooster.

Het Andreasklooster is in 1872 gesticht als het eerste katholieke ziekenhuis in de stad Utrecht, door de Zusters van Liefde. Zij verleenden al sinds 1845 hulp in Utrecht, ook samen met de Diaconessen bij cholera-uitbraken. Het L-vormige complex is naar ontwerp van architect Alfred Tepe in fasen gebouwd tussen 1872 en 1886. De zusters runden hier een klooster, ziekenhuis en aangrenzend een meisjesschool. Op het binnenterrein stond aan de ziekenhuiskant een kapel. Verder werd een eenvoudige tuin ingericht. Een bijzonder element hierin was tegen de tuinmuur de Lourdesgrot met Mariabeeld. Met ernaast het fraaie prieel, waarin mogelijk ook tbc-patiënten konden genieten van de broodnodige zon.

Andere functie

In de loop van de 20ste eeuw werden functies van het complex opgeheven of aangepast. Vanaf 1966 diende het als beschermde woonvorm voor de bejaarde zusters. Het neogotische complex leende zich echter steeds minder voor de woonvereisten. Het ziekenhuis en de kloostervleugel zijn daarom, met uitzondering van de voorgevel aan de Springweg, begin jaren tachtig afgebroken. Hiervoor in de plaats kwamen eigentijdse appartementenvleugels, die in hun architectuur en opzet refereren aan de bijzondere locatie. De kapel werd afgebroken, waarbij van het koor de vloer en onderliggende gewelfkelder gespaard bleven. In 2001 zijn de laatste zusters verhuisd naar hun moederkloosters in Tilburg en Rosmalen. Hierbij namen zij hun geliefde Lourdesgrot mee. Sindsdien wordt het complex bewoond door particulieren.

Rustplek

In de besloten tuin vallen rond het centrale grasveld de sfeerbepalende bomen op; een oude linde bij de verhuisde Lourdesgrot en een forse hemelboom naast de hooggelegen koorvloer. Tegen de tuinmuur vormt het prieel nog steeds een centraal punt en een heerlijke rustplek voor de bewoners. Tussen de heestergroepen ligt een terras voor de koorvloer. Terwijl Andreasbewoonster Hedwig Duindam haar enthousiaste rondleiding vervolgt, valt tegen het gewelfmuurtje een grote grijze hardsteen op tussen de klimopslingers, vier wijdingskruizen zijn zichtbaar. Midden in de tuin staat stilletjes nog steeds het hart van het verdwenen klooster; de oude altaarsteen.

Vlnr:

Het oude prieel in de Andreastuin.

De altaarsteen tegen het gewelfmuurtje van de afgebroken kapel.

Zicht op de tuingevel van het vroegere Andreas- ziekenhuis.

Met dank aan mr. Hedwig Duindam.

Op de Open Tuinendag Utrecht op 2 juli is de tuin van het Andreas-klooster opengesteld voor bezoekers.

De centrale as vanaf de hoofdentree naar de kerk is weer autovrij en hersteld als beeldbepalend parkelement.

Luchtfoto uit circa 1930. De structuur van het in 1926 aangelegde Processiepark komt mooi naar voren.

thema
klooster-
tuinen

Kruisherenklooster St. Agatha

Unieke samenhang en monumentaal groen

st agatha

Op een prachtige, hoge plek aan de Maas bij het gelijknamige dorp (gemeente Cuijk), ligt kruisherenklooster St. Agatha. Het werd in 1371 gesticht en doorstond de Reformatie. De orde bleef relatief klein en telde bij de viering van het 800-jarig bestaan in september 2010 circa 450 leden, voornamelijk actief in Congo en Indonesië.

Tekst en fotografie: Julia Voskuil

Door vergrijzing dreigde leegstand van het rijksmonument, maar in 2006 werd een nieuwe bestemming gevonden: het werd ingericht als ‘Erfgoedcentrum voor Nederlands Kloosterleven’ voor alle ruim 100 orden en congregaties. Met een waardevol archief en bibliotheekdepot is de toekomst zeker gesteld en daarmee ook de historische kloostertuin, die goed bewaard bleef en vrij toegankelijk is.

Het circa 2,7 hectare grote perceel is volledig ommuurd en heeft als entree een monumentaal poortgebouw, als markering van de overgang tussen de reguliere wereld en het kloosterleven. Het gebouw werd in 2010 gerestaureerd en ingericht als bezoekerscentrum. Achter het poortgebouw liggen schuren en werkplaatsen als aanwijzing voor een kloostergemeenschap die zelfvoorzienend was. Met een grote moestuin, boomgaard en bewaarruimten, visvijvers, bijenstal en weiden voorzagen de broeders volledig in hun levensonderhoud. Binnen de kloostermuren waren zelfs een bakkerij, wasserij en smederij aanwezig. Zieken werden in eigen huis verzorgd, doden begraven op de binnenplaats van het kloostergebouw, het pandhof.

Hechte samenhang

Het kloostercomplex van St. Agatha heeft door de eeuwen heen een sterke verwevenheid gekend. Muren, hagen en padenstructuur zorgden voor een hechte samenhang tussen gebouwen en tuinen. Elke buitenruimte kreeg een eigen functie, karakter en vorm. Naast de economische bestemming werden de kloostertuinen ingericht op recreatief gebruik (sport) en religieuze beleving (gebed, bezinning). De latere aanleg is vooral wat beplanting betreft beïnvloed door kruisheer Johannes de Vlam, die in de periode 1845-1905 procurator was en zeer geïnteresseerd in tuinen en planten. Daarvan getuigen de vele belangrijke tuinboeken in de bibliotheek uit de 18^e en 19^e eeuw die zijn handtekening dragen met datering.

Ook is ‘broeder Piet’ bekend, zoals Petrus Joannes Hendriks werd genoemd. Als tuinman hield hij zich vanaf circa 1920 tot zijn overlijden in 1994 bezig met het telen van groenten en bloemen. Boomkwekerij Ebben leverde veel plantmateriaal, waarvan lijsten bewaard zijn gebleven. Voor het overige is weinig bekend over de ontwikkeling van de tuinen. Toen Johannes Hubertus Ebben in 1862 zijn boomkwekerij begon, had hij het kwekersvak geleerd van de Kruisheren! De boomkwekerij is uitgegroeid tot een florerend en toonaangevend bedrijf, met Toon Ebben als directeur.

Monumentale bomen, hagen en snoeivormen

In het oudste tuindeel, met voormalige visvijvers en ‘Semper Virens’, is de oudste boom te vinden, een venijnboom (*Taxus baccata*) van omstreeks 1750 bij het Beijertzhuisje (rijksmonument). Ook imposant en oud zijn de volle Taxushagen op de zuidoostelijke tuingrens, met een gezamenlijke lengte van ruim 300 m. In het verleden had de haag versieringen van geschoren piramiden en bolvormen, maar toen het onderhoud daarvan te duur werd, kreeg de haag omstreeks 1950 een strakke bovenkant. In de periode 1998 tot en met 2001 was tuin- en landschapsarchitect/BNT Naud Wijnhoven († 2007) betrokken bij onderzoek en rapportage van de cultuurhistorische en landschapsecologische waarde van de tuinen (1999) en werd een inventarisatie gemaakt van houtige gewassen (2003). Volgens deze informatie waren op dat moment de dikste geregistreerde bomen al ruim 150 jaar oud, waaronder rode beuk, zomereik en rode paardenkastanje. Vier op 3,5 m hoogte geënte treuressen (*Fraxinus excelsior* ‘Pendula’) zijn iets jonger en tamelijk bijzonder. Voor de Verbindingstuin is de monumentale tulpenboom (*Liriodendron tulipifera*) beeldbepalend, dan 125 jaar. De aanleg van de coniferentuin ‘Semper Virens’ stamt uit de tijd van Johannes de Vlam en heeft kenmerken van de ‘gardenesque’ tuinstijl (eind 19^e eeuw). Toen waren bijzondere uitheemse siergewassen en vormsnoei zeer gewild. De religieuze betekenis van het kruis bij de ingang van de Verbindingstuin is duidelijk, maar ook andere groenblijvende snoeivormen zijn als levende *devotionalia* op te vatten. Bezoekers zijn het hele jaar welkom! Neem de tijd om rond te dwalen en te genieten van de sfeer en de serene rust.

Klooster St. Agatha

Kloosterlaan 24

5435 XD Sint Agatha (Cuijk)

Openstelling tuin: jaarrond, tussen zonsopgang en -ondergang

T 0485 311 007

E info@erfgoedkloosterleven.nl

Met de klok mee: Het kloostercomplex met kerk, rechts de tuinmuur langs de Maas. Taxuskruis en buxusbollen bij de entree van de Verbindingstuin. De serene sfeer in de breviertuin, met oude bomen en groenblijvende coniferen. Beijertzhuisje bij *Taxus* uit circa 1750. Tuinmuur en weide, gezien vanuit de Verbindingstuin met tulpenboom. Taxusbollen in Semper Virens, bij kleine (vis)vijver.

Tuin Sint Jan in Kloosterburen bloeit weer

Wat te doen als je geen geld hebt, maar de teloorgang van het groene erfgoed gaat je aan het hart? In één van de drie katholieke enclaves in het overwegend protestantse Groningse Hoogeland staat een robuuste Neogotische kerk, de Sint Jan, midden in het dorp Kloosterburen. De tuin bij de kerk was er slecht aan toe. Sinds 2015 is de tuin weer open voor publiek. Onderhouden door vrijwilligers.

Tekst en fotografie:
Martin Knol

De eerste reddingspoging van de tuin kwam in 1984 van de toenmalige burgemeester Leeghwater, die van het kerterrein een mini-Keukenhof wilde maken. Toerisme als middel om de tuin te redden. De exploitatie bleek rampzalig, het bleek niet te onderhouden. Er komen nog wel steeds bollen op, als stille getuigen van een dwaling. Toen Leeghwater later burgemeester van Scheemda werd, lanceerde hij zijn plan daar nog eens. Scheemda kreeg geen mini-Keukenhof. Sinds 1996 zijn er vijf vrijwilligers die een dag per week in de tuin werken voor het noodzakelijke onderhoud.

Nieuw ontwerp

In 2013 is een groep mensen opgestaan die onder leiding van Jantine Koppert en tuinarchitect Alex van Spijk een nieuw ontwerp heeft gemaakt op basis van het relict en de overleveringen. Er is onderzoek gedaan naar de historie van het voormalige klooster uit circa 1600 en zijn tuin, daar is een boekje over verschenen. De oude grachten zijn gerestaureerd, er zijn bruggen gebouwd, er is een boomgaard aangelegd, een pluktuin en een speeltuin. De specialiteit van Alex van Spijk is het coöperatief ontwerpen. Hij gebruikt het historisch onderzoek, maar ook de input van de vrijwilligers. In gezamenlijke sessies komt een ontwerp tot stand. In de zomer van 2015 is de tuin geopend en na een seizoen ziet het beeld er al redelijk volwassen uit, door toepassing van snel groeiende vaste planten. Jantine Koppert tekende voor het beplantingsplan.

Coöperatie

Er is een dorpscoöperatie gevormd die de benodigde subsidies aanvroeg, maar de insteek werd ook breder. De dorpscoöperatie Sint Jan kent nu vele vrijwilligers en richt zich ook op zorgvragen, energie-vragen, muziek, theater en natuurlijk voedselproductie. Margriet van der Spek van café Hamming kookt in de tuin met veel verschillende groepen. Bert Mennes en Patrick Morssinkhof, hoveniers, hebben ook hun plek gevonden tussen de vrijwilligers. Doordat de plaatselijke hovenier ook voetbaltrainer is, zijn ook vele jongeren betrokken bij de tuin. Voor de basisschool zijn educatieve programma's gemaakt en voor de ouderen is speciaal gedacht aan een goede toegankelijkheid. Omdat het plan niet alleen voorziet in een mooie tuin, maar ook in de continuïteit ervan, en omdat het oog heeft voor andere maatschappelijke vraagstukken, waren de subsidiegevers snel gevonden.

Meer informatie: <http://sintjankloosterburen.nl>

thema
klooster-
tuinen

Boven en rechts:
Boomplantdag
met de
vrijwilligers.
Foto's:
Nicolette Hetzler

Tekst en fotografie:
Menno Landstra

thema
klooster-
tuinen

De Pastorietauin in Oosterend

Ongeveer dertig jaar moet de geboren en getogen Fries Gerrit Vlaskamp zijn geweest, toen hij in opdracht van de kerkvoogden van de Hervormde Gemeente te Oosterend de tuin rond de nieuwe pastorie aanlegde in landschappelijke stijl, geheel volgens de mode van zijn tijd. Een paar jaar eerder was de pastorie in eclectische trant gebouwd op de fundamenten van een middeleeuwse voorganger. Gerrit Lambertus Vlaskamp (1834-1906) genoot als hovenier regionale faam in Noord-Nederland en heeft in opdracht van kerkvoogden en kerkbesturen menige pastorietauin aangelegd. Maar een enkele is bewaard gebleven.

Ontwerp grotendeels behouden

De pastorie ligt op een terp in de schaduw van de imposante Martinikerk (1300). Veel van de oorspronkelijke aanleg is nog aanwezig: een wandeltuin ‘*ter verpozing en het verzetten der zinnen*’, een productietuin en de paardenweide.

De omgrachte wandeltuin heeft nog alle kenmerken van de landschappelijke stijl: oude slingerpaden, kleine hoogteverschillen en inmiddels anderhalve eeuw oude solitaire bomen. De moestuin met fruitschuttingen en historisch leifruit, is ook omgracht. De paardenwei ligt ten noordwesten van de pastorie. De tuin is een inmiddels zeldzaam voorbeeld van de oorspronkelijke kerkhistorische situatie, namelijk de zelfvoorzienende positie van de pastorie, zowel in recreatief opzicht als wat betreft eerste levensbehoeften.

In de afgelopen 150 jaar is er uiteraard veel veranderd in de tuin. Niet alle dominees zullen enthousiaste tuinliefhebbers zijn geweest. Toen ik zo'n vijftien jaar geleden vanuit hartje Amsterdam mijn intrek nam in de pastorie, waren grote delen van de tuin overwoekerd met sneeuwbes (*Symphoricarpos albus*) en met opslag van vlier, es en esdoorn. De overgroeide druivenkas bleek vol puin en afval te liggen, op een enkele na waren de slingerpaden in onbruik geraakt. De op oude foto's nog aanwezige bloemenperken in het gazon waren verdwenen in de schaduw van de imposante Oosterse platan (*Platanus orientalis*), een bruine beuk, walnoot (*Juglans regia*) en bonte *Acer platanoides* (Noorse esdoorn).

De tuin in ere hersteld

Na grondige inventarisatie en een behoedzame eerste opschoonronde, bleken echter vele paden en details nog aanwezig. Een vroege schets van de oorspronkelijke aanleg en de oorspronkelijke bestellijst van Vlaskamp bij boomkwekerij Bosgra, gaf voldoende feitelijke aanknopingspunten om de afge-

lopen jaren stapsgewijze de tuin te herstellen. De schelpenpaden zijn in ere hersteld, de gracht opgeschoond, en in de druivenkas groeit weer een heerlijke ‘Glorie van Boskoop’.

We hebben de borders opnieuw ingeplant, waarbij is gestreefd naar een verveving van soorten die voor 1864 al in cultuur waren, en hedendaagse soorten zonder het historische karakter van de tuinen aan te tasten. Op de plaats van de verdwenen *Taxus baccata* staat inmiddels weer een 80 jaar oud exemplaar.

Stinzenplantenfestival

In het eerste voorjaar dat we op de pastorie woonden, waren de stinzenplanten in het gazon een aangename verrassing. In maart en april bloeien daar duizenden *Galanthus nivalis* en *Galanthus nivalis* ‘Flore Pleno’, winterakonet, *Crocus tommasinianus*, *Crocus vernus* en *Anemone nemorosa*. Daar waar nodig zijn soorten aangevuld. In mei volgt de bloei van de boompioenen en 70 soorten kruidachtige pioenen in een lange border aan de noordzijde van de pastorie.

Sinds de aankoop van de paardenweide enkele jaren geleden is het oorspronkelijke complex weer één geheel. De pastorie, de tuin, brug en het koetshuis zijn aangewezen als rijksmonument.

De Oude Pastorietauin van Menno Landstra bestaat uit vier onderdelen: de wandeltuin, de ommuurde moestuin met leifruit, de paardenwei en de overtuin met Engelse border. Opp: 1ha.

Geopend: Za 12 en zo 13 maart (voorjaarsbollen), za 9 juli (opentuinendag Easterein) en zo 10 juli. steeds van 11.00 uur tot 17.00 uur. Voor donateurs gratis za 9 en zo 10 juli. Groepen min. 8 personen op afspraak. Entree € 4,50 incl. koffie/thee/iets lekkers.

Adres: De Pastorie, Tsjerkebourren 1, 8734GX Oosterend (globaal tussen Bolsward, Franeker en Sneek). Ruime parkeermogelijkheden bij de sporthal.

Eilandborder.

Anemone hepatica.

Fritillaria meleagris.

Trillium sessile.

Uvularia grandiflora.

In het vroege voorjaar.

Pastorietauin.

Eilandborder in juli.

Rechts: Koningsoord vanaf de akker.

Tekst: Anja Guinée en Lucia Albers

Loofgang van beuk en haagbeuk langs de noordelijke kloostermuur.

Cultuurhistorische waarden voormalig Trappistinnenklooster

Koningsoord in kaart gebracht

Het Trappistinnenklooster Koningsoord werd tussen 1933 en 1937 gebouwd ten noordoosten van Tilburg, bij het gehucht Berkel. Dit vrouwenklooster is gesticht door Dom Simon du Buisson, de abt van het Trappistenklooster Koningshoeven dat uit 1894 dateert en ten zuidoosten van Tilburg ligt. Voor beide kloosters was het middeleeuwse Cisterciënzerklooster van Clairvaux het ideale voorbeeld. Bij een gemeentelijke herindeling in 1997 werden het klooster en zijn agrarische gronden bij Tilburg ingedeeld en aangewezen als uitbreidingsgebied voor de stad. Anja Guinée en Lucia Albers deden historisch onderzoek naar de inrichting van het terrein.

Het ontwerp voor Koningsoord, van de hand van Jos van Dijk, vertoont een grote samenhang van gebouwen, interieur, tuinen, begraafplaats en omgeving. Het is een 'gesamtkunstwerk', wat in die tijd heel gebruikelijk was. Als eerste werd door de monniken de boerderij gebouwd in 1933. Vervolgens bouwden zij voor zichzelf een miniklooster, het zogeheten rectoraat, om van daaruit het nonnenklooster te bouwen.

Werk en meditatie

Kenmerkend voor Koningsoord is dat het complex was ingedeeld in vier woon- en werkwereelden die van elkaar waren gescheiden door muren. Het grootste deel met het convent, de tuinen en landerijen en de boerderij was voor de Trappistinnen. Kleinere gebouwen met twee tuinen waren voor een groep Trappisten, de voortuin voor bezoekers en nog een aparte tuin voor de buitenzusters. Deze onderhielden het contact met de buitenwereld.

De leden van de zwiigende orde brachten veel tijd buiten door in werk en meditatie. Daartoe dienden de tuinen, het bos en een lange beukenberceau, waar men in de schaduw kon zitten. Aanvankelijk waren de tuinen geometrisch en deels in gebruik als moestuin. Later werden ze veranderd tot landschapstuin, op de binnenhof en een enkele meditatie tuin na. De rijke beplanting behoort deels tot de eerste geometrische aanleg en deels tot een herontwerp van tuinen in landschapsstijl. Het sortiment is kenmerkend voor katholieke kloosters door de vele soorten met een religieuze symboliek, zoals roos, palmboompje en maagdenpalm. Levensbomen zijn er ook vele.

Van Klooster naar stadswijk

Berkel en Enschoot vormen samen een dorp zonder duidelijke kern. Bij een gemeentelijke herindeling in 1997 werd Berkel Enschoot ingelijfd bij Tilburg, dat een forse taak voor woningbouw had, maar over weinig buitengebied beschikte dat in aanmerking kwam voor uitbreiding. Het klooster met zijn agrarische gronden tussen het winkelcentrum en de spoorlijn werd wel geschikt geacht. Bovendien moest het kloostercomplex als nieuwe dorpskern gaan dienen.

De nonnen werden uitgekocht en bouwden elders een nieuw klooster. Het kloostercomplex werd verdeeld in twee ontwikkelingsgebieden: het kerngebied van de kloostergebouwen met omringende tuinen plus de boerderij, en de schil van landerijen met bos, wegen en de begraafplaats.

Rijksmonument

Koningsoord is rijksmonument wegens ondermeer de wijze van verkaveling en inrichting van het gehele terrein. Toch is een historisch onderzoek naar de inrichting van het terrein pas uitgevoerd nadat het stedenbouwkundig plan al was getekend en gedeeltelijk ook al weer gewijzigd in verband met de economische crisis. Een architectenbureau had bij een aanvankelijke cultuurhistorische verkenning de buitenruimten ook 'even' meegenomen en volkomen verkeerd beoordeeld. Pas later heeft de omgevingscommissie van Tilburg zich afgevraagd wat nu eigenlijk de cultuurhistorische waarden van het terrein zijn, die in het plan dienen te worden gerespecteerd en benut.

Cultuurhistorisch onderzoek

In opdracht van de Tilburgse Woningstichting, hebben Lucia Albers en Anja Guinée in het najaar van 2014 de historische aanleg integraal in beeld gebracht, onder grote tijdsdruk, want de verbouwing was al begonnen en er waren al tuinen en bomen verwijderd. Een behoorlijke kaart was er niet. Veel bomen waren niet ingemeten, omdat ze in de plannen niet meer voorkwamen. Dat gold voor-

al voor de naaldbomen, die van weinig waarde werden geacht. De digitale plattegrond bevatte alleen de gebouwen, geen ontsluiting of andere elementen zoals de voormalige begraafplaats of de kippenhokken. Ondanks de chaos ter plaatse door gebrek aan onderhoud en de reeds gekapte bomen, is het gelukt met behulp van oude foto's de originele aanleg te reconstrueren, plus de veranderingen die daarna hebben plaatsgevonden.

Wat er met de studie wordt gedaan, is onbekend. Navraag bij betrokken projectontwikkelaars en welstand levert niets op. Wat uiteindelijk zal overblijven van het terrein en de tuinen ligt in de schoot der goden verborgen.

Een historisch onderzoek op zo'n laat moment in de planvorming is heel lastig voor de opdrachtgever, omdat de oorspronkelijke plannen dan heel moeilijk of niet meer aangepast kunnen worden, met hoogstwaarschijnlijk onomkeerbare schade voor cultuurhistorische waarde en beleving van het park tot gevolg. Reden waarom vice-voorzitter Hein Krantz Anja Guinée, landschapsarchitect, en Lucia Albers, kunsthistorica met specialisatie groen erfgoed, vroeg een artikel te schrijven voor het Tuinjournaal. Zij presenteerden hun onderzoek eerder bij de Vakgroep Groen Erfgoed.

De NTs roept haar donateurs dan ook op om alert te zijn en bij voorgenomen activiteiten in historisch groen zo vroeg mogelijk aan de bel te trekken en aan te dringen op een gedegen historisch onderzoek. Omdat de kans dat de resultaten de planvorming kunnen beïnvloeden dan veel groter is, wat de kwaliteit van het plan alleen maar ten goede kan komen.

Boven: Trappistinnen aan het werk. De rij coniferen op de achtergrond behoort tot een wandel- en brevierpad rond de akker. (Bron: Tilburgs regionaal archief)

Links: Vogelvlucht van het ontwerp voor Koningsoord, vermoedelijk door architect Jos van Dijk.

NTs-EXCURSIES ZOMER 2016

Ook dit jaar heeft de excursiecommissie weer een aantal excursies georganiseerd die de moeite waard zijn. In juni gaan we naar Friesland, in juli bezoeken we de omgeving van Eindhoven en in augustus zijn we in Rotterdam. Lees wat we voor u in petto hebben en geef u snel op.

FRIESLAND: TUINIEREN OP DE GRENS VAN NATUUR EN CULTUUR ZATERDAG 25 JUNI 2016 (BUSEXCURSIE)

We bezoeken in de ochtend een tweetal bedrijven waar met veel passie wordt gewerkt aan een duurzamer samenleving. We starten op de *Cruydt-Hoeck*, kwekerij van inheemse wilde plantenzaden. Jasper Helmantel zal ons rondleiden en vertellen over de werkzaamheden op zijn bedrijf. Daarna bezoeken we de *Tuinen van Weldadigheid* in Veenhuizen. Naast de monumentale boerderij Esserterf, een rijksmonument uit 1930, is een bijzondere ecologische groentetuin aangelegd, met gewassen die je niet in de winkel vindt. We lunchen in de kas. 's Middags bezoeken we de Eco-kathedraal van Louis Le Roy. Het werk van Le Roy, gezien als voorloper van de huidige *Guerrilla-Gardening*-beweging, kreeg grote bekendheid in de jaren zeventig en staat tegenwoordig opnieuw in de belangstelling. We sluiten de dag af in Oldeholtgade: een natuurlijke tuin waar planten 'gecontroleerd' hun gang mogen gaan.

NTs-donateurs en één introducté € 58,- p.p.; niet-donateurs € 63,- p.p.
Tijd: 9.30-17.00 uur. Vertrek- en eindpunt: station Wolvega.

De bijzondere kwekerij Cruydt-Hoeck. Fotografie: Robert Jonker

DRIE TUINEN ROND EINDHOVEN ZATERDAG 9 JULI 2016 (BUSEXCURSIE)

Laat u verrassen door drie fraaie, zeer verschillende tuinen in het buitengebied van Eindhoven. Alle drie ontworpen en met veel liefde aangelegd door de tuineigenaren. Vanuit de ontvangstplek Lierop vertrekken we naar de eerste tuin, oorspronkelijk gelegen in het open buitengebied van Nuenen. Er is een natuurlijke vijver, borders op kleur, een mediterrane deel, een formele tuin met als blikvanger een vierkante vijver en sinds 2006 een moderne Japanse tuin ontworpen door Herman Spijker. Na een lunch in een kersenboomgaard gaan we naar Maarheeze. De beide eigenaren hebben samen een bosperceel dat onderdeel uitmaakt van het Landgoed Kamersven omgetoverd tot de parkachtige Tuinhetbos, waarin het ontwerp, het gebruik van water en de samenhang met het omringende bos opvallen. 'Tuinafval' wordt hergebruikt en zorgt voor speelse accenten. Tot slot gaan we terug naar Lierop. Dit is een jonge tuin. Het boerenland bij de boerderij is veranderd in een glooiende, zeer gevarieerde tuin met dicht beplante borders, veelal met door de eigenaar met veel kennis van zaken zelf gestekte planten. Wat opvalt zijn de grote kleurvlakken, de kas, de fruitbomen en het tuinhuis. Verrassend. We sluiten hier af met een drankje.

NTs-donateurs en één introducté € 45,- p.p.; niet-donateurs € 50,- p.p.
Start en eindpunt: Lierop (voor OV-reizigers is een oplossing bedacht).
Tijd: 10.00-17.00 uur

ROTTERDAM URBAN GARDENING ZATERDAG 27 AUGUSTUS 2016 (BUSEXCURSIE)

Net als New York, Londen en Berlijn is Rotterdam al jaren bezig met *urban gardening/farming*. We beginnen die dag in de *community garden* 'De Bajonettuin', een buurtinitiatief, samen met Woonstad Rotterdam (zie *Tuinjournaal* sept. 2015). Vervolgens gaan we naar de vergroende Maasoevers. De gemeente Rotterdam heeft de kades recentelijk laten opknappen met een wandelpromenade, zitmeubilair en plantvakken ontworpen door Piet Oudolf.

Lunch in een van Europa's grootste stadslandbouwbedrijven: 'Uit je eigen Stad'. Midden in het havengebied kunnen 'stadsmensen' voedsel en de productie ervan zien, ervaren en proeven, waarbij een duurzaam voedselsysteem voorop staat. Verder kweekt men er in een gesloten synergetisch systeem groente en vis met heel weinig water en zonder kunstmest.

's Middags lopen we door de Voedseltuin aan de Keileweg. Vrijwilligers kweken hier groente en fruit om de pakketten voor de cliënten van de voedselbank aan te vullen. We wandelen vervolgens naar het Dakpark, boven de *Bigshops*. Het Dakpark Vierhavenstraat (2014) is gebouwd op een 1,2 km lange winkelboulevard. Op een plek waar voorheen prostituees en drugsdealers werkzaam waren, is nu een lumineuze groene plek gerealiseerd. Slotakkoord op Nederlands eerste grote oogstbare dak, de Dakakker aan de Schiekade. Hier worden groenten, fruit en kruiden verbouwd en er worden honingbijen gehouden. De Dakakker is de grootste dakboerderij van Europa waarbij direct met grond op een dak wordt gewerkt.

NTs-donateurs en één introducté € 55,- p.p.; niet-donateurs € 60,- p.p.
Start en eindpunt: Station Rotterdam CS. Tijd: 9.30-17.00 uur.

Tuinhetbos met de lage vijver. Fotografie: W. Guns

Jonge tuin in Lierop. Fotografie: M. Cuppen

De Dakakker aan de Schiekade, Rotterdam.
Fotografie: Walter Bauman

Aanmelding voor de excursies kan via de website: tuinenstichting.nl of telefonisch: 020 6235058 (ma, di, woe 10-13 uur).

Geheime tuinen van Sittard – onverwachte groene oases

De Agnetentuin met zicht op de veranda en de toren van de kloosterkapel.

De gevel van het voormalige zwembad en de kersenboomgaard in het Stadspark.

Sittards meest beroemde zoon Toon Hermans zong er al over in zijn liedje: ‘24 Rozen ...’ In zijn geboortestad is de Jardin des Roses, de tuin van het naar hem genoemde Toon Hermanshuis, een van de vierentwintig Geheime Tuinen van Sittard. Stadsarchivaris Peer Boselie is de initiatiefnemer van het Geheime Tuinen project, waarin de tuinen en hun verhalen samengebracht en met elkaar verbonden worden. Een aantal van de tuinen werd in september 2015 bezocht tijdens een excursie voor donateurs van de Nederlandse Tuinenstichting.

Tekst en fotografie: Dienneke Onderdelinden

Van boven naar beneden: De Ursulinentuin gezien vanaf het kerkhofje met in het midden de oude perenberceau.

Het gerenoveerde gedeelte van het Stadspark met de eendenvijver en de gemetselde zitbanken. De symmetrie van Tersteeg is te zien in de rozenvakken en de nieuw aangeplante linden aan weerszijden van de vijver.

Vrijwilligers aan het werk in de tuin van het klooster Agnetenberg. Op de achtergrond de prachtige, meerstammige *Ginkgo biloba* in herfsttooi.

In en om het historische centrum van Sittard bevinden zich vele groene, vaak onbekende, oases: voormalige kloostertuinen, stadsparken, schootsvelden, begraafplaatsen en eeuwenoude moestuinen.

De verhalen achter deze tuinen vormen samen een tableau vivant van de geschiedenis van de stad en haar inwoners.

De in 2012 opgerichte werkgroep Geheime Tuinen van Sittard zet zich in om deze verhalen bekend te maken bij een zo breed mogelijk publiek. Dit gebeurt door middel van onderzoek en publicaties, een jaarlijks Tuinfestival en wandelingen, die elke eerste zaterdag van de maand plaatsvinden.

Kloostertuinen en eeuwenoude moestuinen

Veel verhalen zijn religieuze verhalen en dat is niet verwonderlijk, gezien de sterk religieus gekleurde geschiedenis van Sittard, waarvan de vele kloosters, kerken en bedevaartplekken getuigen. Zo vertelt de Stadstuin het verhaal van de Zusters Ursulinen, die zich in 1843 in Sittard vestigden en bij hun klooster een moestuin aanlegden. Overblijfselen van deze tuin zijn het kerkhofje en een prachtige eeuwenoude perenberceau, die vorig jaar door het Pomologisch Genootschap Limburg gekozen werd tot fruitboom van het jaar 2015.

Verderop langs de oude stadswal ligt de vroegere moestuin van de Liefdezusters van het Kostbaar Bloed van het klooster Agnetenberg, die in de tweede helft van de 19^e eeuw werd aangelegd. Na de Tweede Wereldoorlog en het ontstaan van de verzorgingsstaat werd de moestuin omgevormd tot siertuin. Mooie, beeldbepalende bomen in de tuin zijn *Paulownia tomentosa*, *Gleditsia triacanthos*, *Liriodendron tulipifera*, walnotenbomen en een prachtige *Ginkgo biloba* van honderd jaar oud. De begraafplaats, de veranda, het schoenmakershuisje en de paden zijn nog overblijfselen uit de oude kloostertuin. Sinds het vertrek van de zusters in juni 2015 verzorgt de werkgroep Geheime Tuinen met vrijwilligers het onderhoud van de tuin om deze zo te behouden.

De volkstuinten, gelegen in de vroegere schootsvelden, zijn al als zodanig in gebruik sinds de 17^e eeuw en zijn daarmee uniek groen erfgoed.

De eeuwenoude paden worden omzoomd door hagen van gele kornoelje en meidoorn.

Rijksmonument

De grootste geheime tuin is het Stadspark, dat tussen 1921 en 1933 is aangelegd naar ontwerp van Dirk F. Tersteeg. Het park is sinds 2000 rijksmonument vanwege het bijzondere ontwerp - een combinatie van de landschappelijke en nieuw-architectonische tuinstijl - en haar toenmalige functie van volkspark met een roei- en eendenvijver, speelweides, tennisbanen en later zelfs een zwembad.

De aangrenzende beek en de Ophovenermolen zijn bij het ontwerp betrokken, wat het monumentale karakter van het park versterkt. In het noordelijke deel met de eendenvijver en de hoofdentree, zijn de symmetrische opbouw en de architectonische elementen uit het ontwerp van Tersteeg het meest zichtbaar, zoals gemetselde zitbanken, trappen en keermuren. Na de vijver gaat het park over in een slingerend landschap met rododendrons, rozen en bomen als *Cladastis kentukea* en *Taxodium distichum*.

In 1932 paste Tersteeg het ontwerp voor het middengedeelte aan vanwege de bouw van een zwembad (ontwerp van gemeentearchitect G. Cuijpers). Na de gedeeltelijke sloop van het zwembad begin jaren negentig, werd dit deel heringericht als evenemententerrein, naar ontwerp van landschapsarchitect Guy Limpens.

Het park kampt helaas met enkele grote problemen, zoals een hoge waterstand en een verouderd bomenbestand. Ook sluit het gebruik niet meer aan bij deze tijd. In 2014 is dan ook gestart met een grootscheepse renovatie, waarbij het oorspronkelijke ontwerp van Tersteeg als leidraad geldt.

Deze renovatie maakt het park, ooit ontworpen als volkspark, weer tot een prachtige ontmoetingsplek voor iedereen.

Meer informatie:

<http://www.geheimetuinenvansittard.nl>

[facebookgeheimetuinenvansittard](https://www.facebook.com/geheimetuinenvansittard)

<http://historiesittard.nl/presentaties/stadspark/intro.html>

Dienneke Onderdelinden is lid van de Werkgroep Geheime Tuinen van Sittard en initiatiefneemster van het vrijwilligersproject in de tuin van het klooster Agnetenberg. Sinds 2015 zit zij in de Excursiecommissie van de NTs.

Bedrijfsdonateur Adviesburo Groene Monumenten stelt zich voor

Behoud en herstel van groene monumenten

Monumentale bomen, historische bouselementen, tuinen, parken maar ook landschappen zijn kostbaar en kwetsbaar. Mijn stelling is dat je voorzichtig en respectvol om moet gaan met wat in honderden jaren is gegroeid en ontstaan. Ons groene culturele erfgoed is mijn passie.

Tekst: Karin Bevaart Fotografie: Rins van der Vegt

Regelmatig word ik ingehuurd door een eigenaar die het belang inziet van behoud en versterking van historisch groen. Helaas blijft altijd een groep bestaan die het belang hiervan niet inziet of voor wie economische belangen voorgaan. Naast de regiorapporteurs van de Nederlandse Tuinenstichting weten gelukkig ook verontruste betrokkenen, vaak omwonenden, de NTs te vinden. Samenwerking met de NTs was voor mij aanleiding haar goede werk te steunen als bedrijfsdonateur.

Enige tijd geleden heb ik contact gezocht met de Nederlandse Tuinenstichting omdat in een prachtig historisch landschap bij Doetinchem de nieuwbouwlocatie is gepland van het Slingelandziekenhuis. Samen met enkele bewoners van het gebied en een eigenaar van een historische buitenplaats, probeer ik de gemeente te overtuigen van het belang van het behoud van dit landschap. Ik heb hiervoor een historisch onderzoek gedaan en een waardestelling opgesteld. Het gaat om een beeldbepalend landschap, dat een van de belangrijke toegangspoorten vormt tot Doetinchem. Gelukkig reageerde de NTs destijds op mijn noodkreet; daar is juridische kennis voorhanden om dergelijke zaken goed en gedegeen aan te pakken. Ik houd mij liever bij mijn vak-kennis; ieder zijn expertise.

Bescheiden bijdrage

Deze samenwerking was voor mij aanleiding om bedrijfsdonateur te worden. Zo kan ik een bescheiden bijdrage leveren aan het werk van de NTs, die voor haar activiteiten geen subsidie ontvangt. De bedrijfsdonateurschappen vormen een bron van inkomsten om het belangrijke werk dat de NTs

doet voort te zetten; een heel goed initiatief! Wat ik fijn vind aan de Nederlandse Tuinenstichting is dat de aangesloten vrijwilligers gepassioneerde liefhebbers zijn, die zich vol enthousiasme inzetten voor het groene erfgoed, zonder commercieel gewin. Dit concept spreekt mij aan en daarom verbind ik graag mijn bedrijfsnaam aan die van de stichting. Ik hoop voor de toekomst dat de NTs haar goede werk nog lang mag voortzetten en dat het aantal (bedrijfs)donateurs toeneemt.

Als groen-erfgoed-adviseur informeer ik eigenaren over de mogelijkheden met betrekking tot restauratie, herstel en onderhoud van historische tuinen en parken bij monumenten, waaronder buitenplaatsen. Vanuit mijn achtergrond in bos- en natuurbeheer en mijn jarenlange ervaring bij de Stichting tot behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen (PHB), zijn parkbossen en laanbeheer mijn specialiteit.

Adviesburo Groene Monumenten
Karin Bevaart, Westendorpseweg 5, 7004 JD Doetinchem
www.adviesburo-gmc.nl, 0314 632 093, 0645 606 819

BESTUUR NTS

Beline Geertsema-Key, voorzitter, Robertien Aberson, project sociaal tuinieren, Lara de Graaf, secretaris Hein Krantz, vice-voorzitter, Gea de Groot-Op den Brouw, juridische zaken/penningmeester, Emilie Horst-Goossens, public relations, Michiel Plomp, excursiecommissie, Annemiek Tromp, monumentencommissie

KASCOMMISSIE

Henk Gentis en Jennie Kempenaar-van Ittersum

MONUMENTENCOMMISSIE

Annemiek Tromp, voorzitter, Christieweduwer, secretaris, Piet Bakker, Henk Barkhof, Jan-Willem Edinga, Hanny van der Heide, Mariël Kok, Carla Scheffer, Willem Verhoeven

EXCURSIECOMMISSIE

Michiel Plomp, voorzitter, Marjorie Gisolf, Roswitha Kleipool-De Regt, Roelke Nienhuis, Dienneke Onderdelinden, Ysk Vondeling, Lisette van Zandvoort-Gerritsen

OPENTUINENCOMMISSIE

Gonne Doorman-van den Wall Bake, voorzitter, Anneke van Apeldoorn, Marianne Bielders-Bergmans, Rita Bergshoeff-den Breeje, Beline Geertsema-Key, Brigitte Gentis-van Dam Merrett, Lietje de Vree-van den Bergh

PUBLICATIECOMMISSIE

Johanna Karssen, Marianne van Lidth de Jeude, voorzitter, Honey Wolff

REDACTIE TUINJOURNAAL

Marian Lenshoek, hoofdredacteur, Korneel Aschman, Martje van den Bosch, Lara de Graaf, Ronald van Immerseel, Martin Knol, Éva Kovács, Anne Wolff

COMMISSIE SOCIAAL TUINIEREN

Suzanne Kooij, projectleider, Robertien Aberson, Marilies Jacobs, Wendy Molenaar, Suze Peters, Carlo de Waal

COMMISSIE WEBSITE

Suzanne Kooij, Hanneke Jelles

BUREAU NTS

Suzanne Kooij, hoofd bureau, Josje Engel, Ellen Kickhefer, Marleen Kooij
Het bureau van de NTs is bereikbaar op maandag, dinsdag en woensdag van 10-13 uur.

ADVISEURS GROEN ERFGOED

Groningen: Stieneke van der Wal, Friesland: Rita Mulder-Radetzky, Drenthe: Thea Brouwer, Overijssel: Conny den Hollander, Gelderland: Henk Barkhof, Sjef Hendriks, Hanny van der Heide, Utrecht: Mariska de Boer, Noord-Holland: Piet Bakker, Peter van den Bos, Noord-Holland (Amsterdam): Juliet Oldenburger, Zuid-Holland (Den Haag e.o.): Joost Gieskes, Zuid-Holland (overig): Inge Castelijns Zeeland: Nelleke van der Feltz-van Heumen, Noord-Brabant: Willem Verhoeven, Carien van Bortel, Limburg (noord, incl. Land van Cuijk en Rijk van Nijmegen): Anneke Meijsen, Limburg (Midden en Zuid): Fon Habets, Mauk Driessen

COLOFON

33e jaargang, nummer 1, maart 2016. Een uitgave van de Nederlandse Tuinenstichting. Verschijnt 4x per jaar. ISSN 1382 - 2659. Oplage: 3.100 exemplaren
Redactie: Redactiecommissie Tuinjournaal
Eindredactie: Hanneke Prins
Vormgeving: MAT ONTWERP BNO, Den Haag
Druk: Drukkerij Ten Brink, Meppel

NEDERLANDSE TUINENSTICHTING

Nieuwezijds Kolk 28 1012 PV Amsterdam, T 020 623 50 58
Website: www.tuinenstichting.nl E-mail: info@tuinenstichting.nl
Giro 559 54 46 (ING Bank) IBAN NL28 INGB 0005595446 / BIC INGBNL2A

GEEF MEER OM GROEN!

STEUN DE NTs VIA EEN PERIODIEKE SCHENKING

Het in stand houden van bijzondere tuinen en parken is hard nodig, nu en in de toekomst. Daarom doen onze donateurs al jarenlang een gift aan de Nederlandse Tuinenstichting. De Belastingdienst maakt het nu heel eenvoudig om via een periodieke (jaarlijkse) schenking tot tweemaal zoveel geld aan de Nederlandse Tuinenstichting te doneren, terwijl het u toch niets extra kost! Wie wil dit nu niet?

MEER SCHENKEN VIA BELASTINGVOORDEEL

U hoeft nu geen notariële akte meer te laten opmaken. Maak zoals zo velen gebruik van de nieuwe regeling en zet uw huidige jaarlijkse donatie om in een periodieke schenking voor minimaal 5 jaar. Dat kan snel en eenvoudig via onze website.

MEER WETEN?

Uitgebreide informatie vindt u op onze website. Voor al uw vragen over periodiek schenken en fiscale voordelen kunt u contact opnemen met ons bureau op 020 623 50 58, info@tuinenstichting.nl.

GEEF MEER OM GROEN

WWW.TUINENSTICHTING.NL

TOT TWEEMAAL ZO VEEL DONEREN AAN DE NTs TERWIJL HET U TOCH NIETS EXTRA KOST!

Het platform **TuinTuin.nl** is ontstaan vanuit onze diepgewortelde interesse in tuinen. Inspiratie is het toverwoord! We laten dan ook graag de mooiste **tuinvoorbeelden** zien. Bijvoorbeeld de tuinen van **professionals en liefhebbers**, of de beplanting en materialen die tuinontwerpers graag toepassen. Maar ook van de **open tuinen** van de NTs, openbare tuinen en parken en grote tuinevenementen zoals de Chelsea Flower Show doen we graag verslag.

TuinTuin ondersteunt de missie van de **Nederlandse Tuinenstichting**. We zien onze samenwerking als goede mogelijkheid om de vele prachtige open tuinen en andere activiteiten van de NTs een bredere bekendheid te geven. Meer informatie vindt u op **TuinTuin.nl**

